

Elävää latinaa – opastus kieleen ja kulttuuriin

Erkki Palmén, FT, emerituslehtori,
Jyväskylän yliopisto

Latinaa kuulee usein nimitettävän kuolleeksi kieleksi. Yleensä vedotaan siihen, ettei sitä antiikin vuosisatojen päätyttyä enää missään opita äidinkielenä, vaan ainoastaan vieraana kielenä. On kuitenkin muistettava, että tämä ”kuollut” kieli oli läpi koko keskiajan ja osittain vielä uudellakin ajalla tieteen, kirkon ja kansainvälisen diplomatian ensisijainen viestintäväline, eikä se nykyaikanaan ole menettänyt kulttuurimerkitystään.

Toteamukseen, että latina on yhä elävä kieli, on toki liitettävä tietty varaus: nykyään se edustaa toisenlaista elämänmuotoa kuin aikoinaan antiikin vuosisatoina. Alkuaan se oli itaalisen kantakielen yksi murre ja sai nimensä Keski-Italian Latium-maakunnan mukaan, missä sitä ensisijaisesti käyttivät rosvoilevat paimenet. Vasta roomalaisten laajentaessa alueitaan ja levittäessä kieltään valloittamiinsa maihin siitä tuli vähitellen läntisen Euroopan valtakieli. Ilman kreikkalaisten antamia esikuvia ja herätteitä se olisi jäänyt kulttuurin alalla paljon merkityksettömämmäksi tekijäksi. Myös kreikkalaisilta omaksumaansa kulttuuria roomalaiset levittivät kaikkialle Länsi-Eurooppaan. Koko olemassaolonsa ajan Rooma pysyi silti kaksikielisenä: valtakunnan länsiosissa pääkielenä oli latina, itäosissa kreikka. Myöhäisellä keisarikaudella kielellinen kahtiajako joudutti omalta osaltaan valtakunnan kahtiajakoa. Latinankielinen länsiosa tuhoutui jo 400-luvun loppupuolella jKr; kreikankielinen itäosa eli Bysantti sen sijaan jatkoi elämäänsä vielä keskiaikanakin vuoteen 1453 saakka.

Länsi-Rooman sortuminen ei merkinnyt latinan häviämistä. Sen uudeksi tukipylvääksi oli noussut katolinen kirkko. Luostareissa koulutettiin tulevia pappeja ja lähetyssaarnaajia, jotka levittäessään kristinopin sanomaa eri maihin käyttivät latinaa. Myös keskiaikaisessa yliopistolaitoksessa, joka kehittyi pääosin roomalaiskatolisen kirkon suojissa, latina oli ainoa opetuskieli. Vuosisatojen kuluessa latina toki muuttui melkoisesti, kunnes renessanssiaika pyrki palauttamaan sen antiikin perinteen mukaiseen muotoon.

Keskiajan lopulla eri maiden kansalliskielet olivat kehittyneet latinalle varteenotettaviksi kilpailijoiksi, ja 1600-luvulla ranska vähin erin syrjäytti latinan kansainvälisen diplomatian viestintävälineenä. Tieteen pääkielenä latina silti säilyi suunnilleen 1800-luvun alkuun saakka, sillä eri tieteenaloilla kehittynyttä latinankielistä terminologiaa tarvittiin yhä kaikkialla.

Viime vuosisadan puolivälin tienoilla havahduttiin pohtimaan, eikö elävä latina olisi herätettävissä eräänlaisesta talviunesta, johon se oli vaipunut modernien kielten vallatessa alaa. Eri kansallisuuksiin kuuluvat latinan harrastajat käynnistivät vuonna 1956 ns. Elävän Latinan Liikkeen, jonka tarkoituksena oli osoittaa, että latina voisi edelleen toimia elävänä viestintävälineenä paitsi kirkon ja tieteen piirissä, myös vaihdettaessa ajatuksia aivan arkisista asioista. Liike on synnyttänyt monella taholla mm. erilaisia latinankielisiä seminaareja. Myös uusia latinankielisiä aikakauslehtiä on perustettu.

Suomalaiset latinistit saivat elävän latinan harrastajien joukossa entistä aktiivisemmän roolin 1980-luvun lopulla, jolloin maailmalla oli tullut tunnetuksi toisaalta professori Tuomo Pekkasen latinantama kansallis-

eepoksemme Kalevala, toisaalta Suomen yleisradion viikoittain toimittama latinankielinen uutiskatsaus, *Nuntii Latini*. Latinan kouluopetusta on Suomessa perusteellisesti uudistettu, jolloin menetelmiä on tietyn osin kehitetty samantyyppisiksi kuin mitä nykykielten opetuksessa käytetään. Didaktisista uudistuksista on keskusteltu seminaareissa sekä Elävän Latinan Edistämiskatemia (*Academia Latinitati Fovendae*) maailmankongresseissa, joista yksi pidettiin vuonna 1997 Jyväskylässä.

Johdattaessaan oppilaitaan käyttämään elävää latinaa opettaja voi ottaa lähtökohdakseen esimerkiksi ns. lentäviä lauseita tai eri alojen tieteellistä terminologiaa. Esitelmän loppuosassa pohditaankin, miten latinankielistä ilmaisua voidaan eri keinoin elävöittää.